PISATELJSKI ZAČETKI

Pisati je začel zelo zgodaj pod vplivom knjig oziroma branja. Na njegovo pisanje je vsekakor vplivala vzgoja, ki jo je dobil doma od svojih staršev (očeta in matere) in pa seveda šola. Šola je bila sicer nemško usmerjena, a dva od učiteljev, ki so učili Voranca v letih obiskovanja vaške šole, sta bila slovensko zavedna in sta imela na bistrega učenca velik vpliv.

Lovro je bral vse kar mu je prišlo pod roko, učil se je iz bratovih šolskih knjig, ko jih ta ni več potreboval, izposojal si je knjige pri obeh priljubljenih učiteljih, Francu Aichholzerju in Petru Močniku. Pri veroučitelju župniku Francu Štiglu, ustanovitelju hotuljske knjižnice, pa si je izposojal tudi izvode Ljubljanskega zvona ter Doma in sveta. Bral je ob prostem času, ki ga je bilo malo, na paši, pri delu … Ker je bil najstarejši otrok pri hiši, je bil, čeprav bister in nadarjen učenec, najbolj primeren za pomoč v domačem gospodarstvu. To je bil hud udarec zanj, vendar ni odnehal, izobraževal se je sam. Vorančevo najbolj pogosto in vedno dosegljivo branje so bile slovenske povesti iz Mohorjanske zbirke, Slovenske večernice v očetovi knjižnici, koroški tednik Mir in družinski mesečnik Domači prijatelj, ki ga je mati prejemala iz Prage. Ob branju je sčasoma poskušal tudi sam kaj napisati. Že kot štirinajstletni pastir je napisal dolgo povest, ki pa jo je izgubil, svoj objavljeni prvenec z naslovom Smrt pijanca pa je najprej podpisal s sošolčevim imenom in zaradi tega mu je moral prepustiti tudi del prvega honorarja. Pri pisateljevanju je uporabljal različne psevdonime.

Prežihov priljubljeni učitelj Franc Aichholzer

DOMAČI PRIJATELJ.

LETNIK VI. PRAGI, 1. AVGUSTA 1909. ŠTEV. 8.

R. ROMANOV:

NOČ.

Nocoj je deževna noč
in polna nevihte in straha —
duša trepeče vsa plaha
v svojo bodočnost zroč.

Ah, da bi to srcé
tako lahkoverno ne bilo,
da svojo moč bi čutilo
in verovalo v sé!

BREZ TEBE

Brez tebe minila je moja pomlad
od obupov obtežena,
od žalosti prepreżena
v grenkobi varljivih nad.

Brez tebe moje življenje minilo bo
kakor dalja brez cest,
kakor nebo brez zvezd
sred črne noči utonilo bo.

IVAN WASTL:

PETKOV CENC.

Ves pijan je kolovratil po noči domu, pijan tako, da ni vedel ali gre domov, ali sedi še v krčmi in pije, niti ni vede več, da je on Petkov Cenc.

Že cela dva dni je presedel v gostilni med pijanci in pil kakor krava, ki že tri dni ni dobila kaplje vode na jezik. Od doma so prihajali ljudje po njega, zaporedoma, najprej žena z otrokom, njo je v pijanosti klofutnil, da je padla z otrokom vred, potem je prišla mati, vsa stara in nadložna in ga prosila na kolenih. Nemara bi bil on tedaj šel ko bi ne bilo Krištanovega Luke, ta je pil na njegov račun in je dajal Cencu potuho.

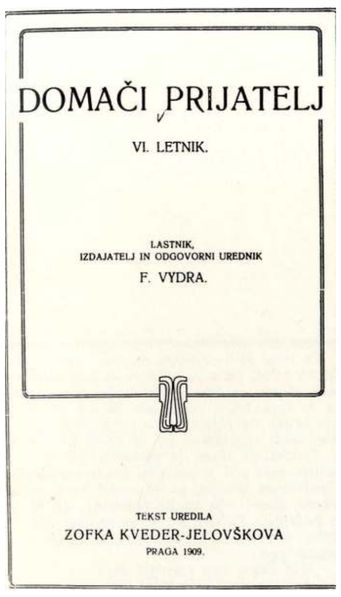
DOMAČI PRIJATELJ

VI. LETNIK.

LASTNIK,
IZDAJATELJ IN ODGOVORNI UREDNIK
F. VYDRA.

TEKST UREDILA
ZOFKA KVEDER-JELOVŠKOVA
PRAGA 1909.

dr. Franc Kotnik

Skedenj na Prežihovem, kjer je na parni, predelu, kjer hranijo slamo, imel Voranc posteljo in po stricu podedovano skrinjo s knjigami. Skrinja mu je služila za pisalno mizo.

Prva pobudnica njegovega pripovedništva, temeljni vir njegovega pisateljevanja in prvi kritik je bila vsekakor Vorančeva mati in njene pripovedi. Njegova prva literarna mentorica pa je postala pisateljica in urednica Domačega prijatelja Zofka Kvedrova, ki je takoj zaslutila njegov talent in ga začela pravilno vzpodbujati in mu svetovati. Zofka Kvedrova je posredovala zgodnjo Vorančevo pisanje v širni svet s prevodi v nemščino v zagrebškem časopisu in tudi s prevodom v hrvaščino po vojni.

Zofka Kvedrova

MIR

Glasilo koroških Slovencev

Leto XXVIII. V Celovcu, 2. januarja 1909. Štev. 1.

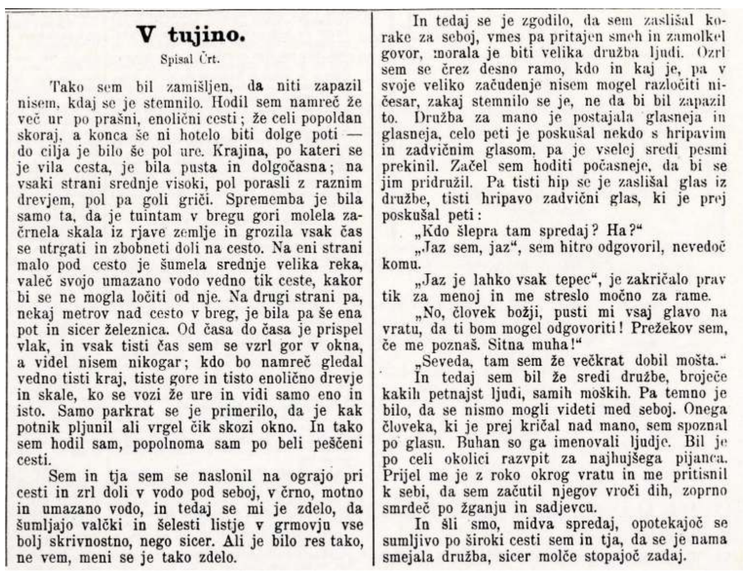
V tujino.

Spisal Črt.

Tako sem bil zamišljen, da niti zapazil nisem, kdaj se je stemnilo. Hodil sem namreč že več ur po prašni, enolični cesti; že celi popoldan skoraj, a konca še ni hotelo biti dolge poti — do cilja je bilo še pol ure. Krajina, po kateri se je vila cesta, je bila pusta in dolgočasna; na vsaki strani srednje visoki, pol porasli z raznim drevjem, pol pa goli grič. Sprememba je bila samo ta, da je tuintam v bregu gori molela začrnela skala iz rjave zemlje in grozila vsak čas se utrgati in zbobneti doli na cesto. Na eni strani malo pod cesto je šumela srednje velika reka, valeč svojo umazano vodo vedno tik ceste, kakor bi se ne mogla ločiti od nje. Na drugi strani pa, nekaj metrov nad cesto v breg, je bila pa še ena pot in sicer železnica. Od časa do časa je prispel vlak, in vsak tisti čas sem se vzrl gor v okna, a videl nisem nikogar; kdo bo namreč gledal vedno tisti kraj, tiste gore in tisto enolično drevje in skale, ko se vozi že ure in vidi samo eno in isto. Samo parkrat se je primerilo, da je kak potnik pljunil ali vrgel čik skozi okno. In tako sem hodil sam, popolnoma sam po beli peščeni cesti.

Sem in tja sem se naslonil na ograjo pri cesti in zrl doli v vodo pod seboj, v črno, motno in umazano vodo, in tedaj se mi je zdelo, da šumljajo valčki in šelesti listje v grmovju vse bolj skrivnostno, nego sicer. Ali je bilo res tako, ne vem, meni se je tako zdelo.

In tedaj se je zgodilo, da sem zaslišal korake za seboj, vmes pa pritajen smeh in zamolkel govor, morala je biti velika družba ljudi. Ozrl sem se čez desno ramo, kdo in kaj je, pa v svoje veliko začudenje nisem mogel razločiti ničesar, zakaj stemnilo se je, ne da bi bil zapazil to. Družba za mano je postajala glasneja in glasneja, celo peti je poskušal nekdo s hripavim in zadvičnim glasom, pa je vselej sredi pesmi prekinil. Začel sem hoditi počasneje, da bi se jim pridružil. Pa tisti hip se je zaslišal glas iz družbe, tisti hripavo zadvični glas, ki je prej poskušal peti:

„Kdo šlepra tam spredaj? Ha?“

„Jaz sem, jaz“, sem hitro odgovoril, nevedoč komu.

„Jaz je lahko vsak tepec“, je zakričalo prav tik za menoj in me streslo močno za rame.

„No, človek božji, pusti mi vsaj glavo na vratu, da ti bom mogel odgovoriti! Prežekov sem, če me poznaš. Sitna muha!“

„Seveda, tam sem že večkrat dobil mošta.“

In tedaj sem bil že sredi družbe, broječe kakih petnajst ljudi, samih moških. Pa temno je bilo, da se nismo mogli videti med seboj. Onega človeka, ki je prej kričal nad mano, sem spoznal po glasu. Buhan so ga imenovali ljudje. Bil je po celi okolici razvpit za najhujšega pijanca. Prijel me je z roko okrog vratu in me pritisnil k sebi, da sem začutil njegov vroči dih, zoprno smrdeč po žganju in sadjevcu.

In šli smo, midva spredaj, opotekajoč se sumljivo po široki cesti sem in tja, da se je nama smejala družba, sicer molče stopajoč zadaj.

Leta 1909 je najprej v časniku Mir izšel podlistek oziroma kratka črtica V tujino, ki jo je izdal pod psevdonimom Črt, potem pa je bila v mesečniku Domači prijatelj objavljena še njegova črtica z naslovom Petkov Cenc, ki jo je izdal spet pod psevdonimom Ivan Wastl. Jeseni 1910 je hotel ilegalno v Ameriko, z željo, da bi domačim pomagal do lastne zemlje. A ga je brezposelnost hitro prignala nazaj domov.

Drugi izmed Vorančevih mentorjev, pobudnik iz literarnih krogov, ki je pomembno vplival na njegov pisateljski razvoj, je bil Franc Kotnik, sicer daljni Prežihov sorodnik in bližnji rojak, takrat profesor na celovški gimnaziji. Od Franca Kotnika in njegovega brata si je izposojal knjige, navduševal ga je za zbiranje narodnega blaga, predvsem narodnih pesmi, in pod njegovim vplivom je začel zasledovati slovensko leposlovje. Tako je Prežih v Domačem prijatelju leta 1911 natisnil koroške narodne pregovore in reke, nekaj stihov narodnih pesmi in opis o ljudskem pesniku pa je bilo objavljeno v spisu Iz našega življenja (1912). Franc Kotnik se je zavzel za mladega Lovra in mu pomagal pri vpisu na ljubljanski zadružni tečaj, ki ga je začel obiskovati jeseni leta 1912.

S prihodom v Ljubljano je zašel v malo širše kroge in začel pisati mnogo. Imel je tudi srečo, da je spoznal urednika Antona Peska, ki je vse njegove rokopise skrbno pregledoval in kmalu spoznal, da so v tem mladem človeku skriva pisateljski talent. Ljubljana je Lovru, ki je prišel iz slovenskega obrobja, najbrž pomenila veliko zato, ker so tukaj v prvem in edinem večjem mestu govorili slovensko in to tudi mestno opravljeni ljudje. Ljubljana mu je zelo koristila. Pod vplivom ljubljanskega ozračja je nastala njegova glavna pripovedka Tadej pl. Spobijan.

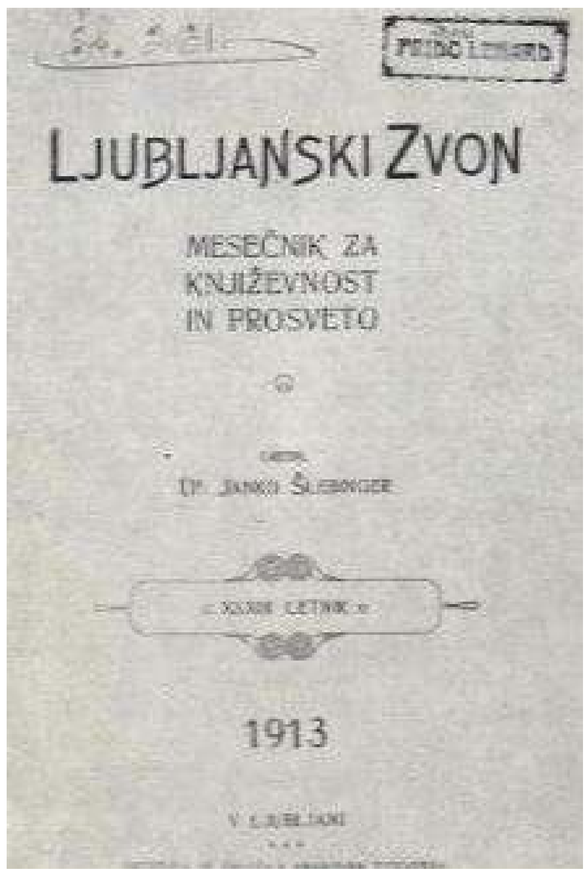
LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

1913

Ob zaključku tega ljubljanskega zadružnega tečaja je prejel Lovro ob spričevalu z odličnim uspehom še nagrado, in sicer višji tečaj kmetijskega avstrijskega zadružništva na Dunaju. Na Dunaju je ostal do pomladi leta 1914, ko je bil vpoklican k vojakom. Dunaj mu literarno, kot sam pravi, ni koristil. Kasneje je pobegnil iz vojske in bil v odsotnosti obsojen kot vojni dezerter. Dve leti je bil v italijanskem ujetništvu. Voranca so prva svetovna vojna, vojno preganjanje in ujetništva kot tudi povojne razmere v novi domovini Jugoslaviji, hudo prizadele. Ves čas pa si je prizadeval, da bi prišel kljub vojni in zatiranju, do slovenske leposlovne knjige. Leta 1919 se je vrnil domov, na Prežihovo bajto, in se zaposlil v ravenski jeklarni. Kmalu je začel delovati v delavskem gibanju, bil je aktiven partijski delavec, tajnik Svobode, delaven pri raznih strokovnih organizacijah.

Od leta 1909 do 1919 je objavljal v Domačem prijatelju, Miru, Ljubljanskem zvonu, Slovenskem ilustrovanem listu, Zarji, Ilustriranem glasniku. Piše o zemlji in lesu ter o svojem potepuškem življenju od Trsta do Celovca. Za to obdobje so značilni krajši orisi, pod vplivom Cankarja in Gorkega. Napisal pa je dve daljši noveli Baraba in Tadej pl. Spobijan, ki ju kasneje uvrsti v zbirko povesti. Iz vojnega časa je nekaj podob s fronte in ujetništva.

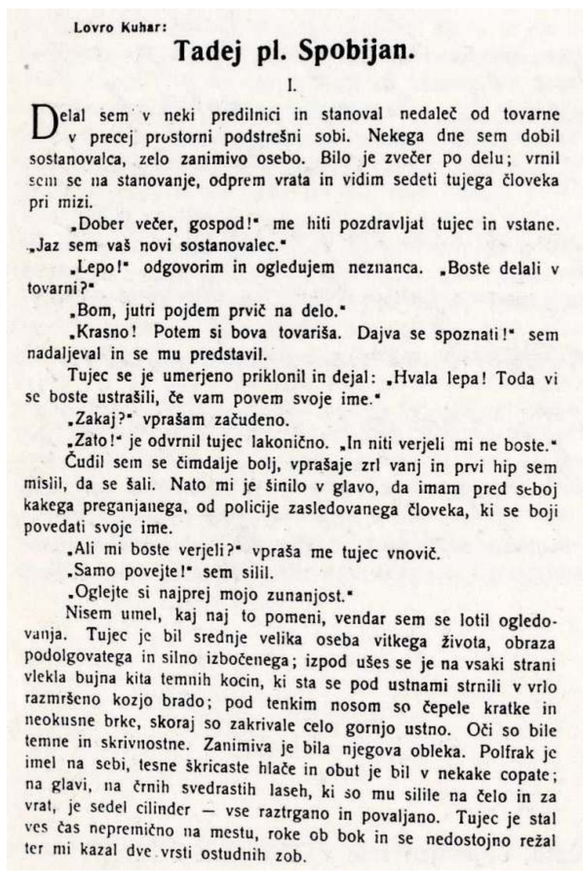
Lovro Kuhar:

Tadej pl. Spobijan.

I.

Delal sem v neki predilnici in stanoval nedaleč od tovarne v precej prostorni podstrešni sobi. Nekega dne sem dobil sostanovalca, zelo zanimivo osebo. Bilo je zvečer po delu; vrnil sem se na stanovanje, odprem vrata in vidim sedeti tujega človeka pri mizi.

„Dober večer, gospod!“ me hiti pozdravljat tujec in vstane. „Jaz sem vaš novi sostanovalec.“

„Lepo!“ odgovorim in ogledujem neznanca. „Boste delali v tovarni?“

„Bom, jutri pojdem prvič na delo.“

„Krasno! Potem si bova tovariša. Dajva se spoznati!“ sem nadaljeval in se mu predstavil.

Tujec se je umerjeno priklonil in dejal: „Hvala lepa! Toda vi se boste ustrašili, če vam povem svoje ime.“

„Zakaj?“ vprašam začudeno.

„Zato!“ je odvrnil tujec lakonično. „In niti verjeli mi ne boste.“

Čudil sem se čimdalje bolj, vprašaje zrl vanj in prvi hip sem mislil, da se šali. Nato mi je šinilo v glavo, da imam pred seboj kakega preganjanega, od policije zasledovanega človeka, ki se boji povedati svoje ime.

„Ali mi boste verjeli?“ vpraša me tujec vnovič.

„Samo povejte!“ sem silil.

„Oglejte si najprej mojo zunanjost.“

Nisem umel, kaj naj to pomeni, vendar sem se lotil ogledovanja. Tujec je bil srednje velika oseba vitkega života, obraza podolgovatega in silno izbočenega; izpod ušes se je na vsaki strani vlekla bujna kita temnih kocin, ki sta se pod ustnami strnili v vrlo razmršeno kozjo brado; pod tenkim nosom so čepele kratke in neokusne brke, skoraj so zakrivale celo gornjo ustno. Oči so bile temne in skrivnostne. Zanimiva je bila njegova obleka. Polfrak je imel na sebi, tesne škricaste hlače in obut je bil v nekake copate; na glavi, na črnih svedrastih laseh, ki so mu silile na čelo in za vrat, je sedel cilinder — vse raztrgano in povaljano. Tujec je stal ves čas nepremično na mestu, roke ob bok in se nedostojno režal ter mi kazal dve vrsti ostudnih zob.